Sonja leest. We zijn het van harte eens met de moeder van Jet. Wanneer ze aan haar dochter vraagt, of het nu volkomen uit is tusschen Dr de Laat en haar, antwoordt Jet: „Uiterlijk wel, maar innerlijk is het me onmogelijk. 'k Geloof ook niet dat God dat van me vraagt". En dan antwoordt de moeder, die al vaak haar waarschuwing heeft laten hooren: „Haal God daar nu maar niet bij".

Het is jammer, dat dit boek geschreven werd. Dergelijke boeken brengen onze Christelijke lectuur in discrediet. En dat is geen wonder.

„De Wereld groeit", door Jeanna Oterdahl. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Het is werkelijk een genot om na dit onwaarschijnlijk-romantische product van Zuster Sonja een boek te lezen, dat zulke gezonde en klare taal spreekt als dit nieuwe werk van Jeanna Oterdahl. „De wereld groeit" is een vervolg op „Helga Wilhelmina"

Het laatste werd, nog niet zoo lang geleden, uitvoerig in deze rubriek besproken. We kunnen dus volstaan met een korte aankondiging van dit tweede boek.

Het pleegkind van den schoenmaker groeit in dit boek op van bakvisch tot volwassen meisje. Ze moet het al vroeg stellen zonder den steun van haar pleegvader, dien wonderlijken, trouwhartigen filosoof. Het leven is niet gemakkelijk voor Helga Wilhelmina, en groeien doet pijn. Maar deze Zweedsche schrijfster bezielt haar heldin met een sterk idealisme, dat niet doet vluchten uit de werkelijkheid, maar het leven doet aanvaarden als een geschenk uit Gods hand.

Wie „Inger Skram" gelezen heeft, weet dat Jeanna Oterdahl de dingen allerminst ziet in een romantisch waas. Dat geeft haar boeken groote levensechtheid. En het bijzonder aantrekkelijke er in is dat zij zóó dicht bij de natuur leeft, als men misschien alleen in de Skandinavische literatuur maar aantreft. „De wereld groeit" is een nobel en frisch boek, dat we van harte aanbevelen.

M. GR. GILHUIS—SMITSKAMP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Staan op de Rots.

Van een broeder, die het niet gemakkelijk heeft kreeg ik een schrijven met onderscheidene vragen, die toch ook, welbeschouwd, in den wortel zeer nauw aan elkander verwant zijn.

O zoo graag wil ik trachten hem te helpen.

God geve, dat het gelukke.

Deze broeder heeft gevolgd mijn artikeltjes over het krijgen van teksten en wat daarmee samenhangt.

Nu had hij gelezen het gedenkboek van het Leger des Heils, dat heet: „Gulden Schoven van Gods Akker".

Daarin staat op blz. 35 het volgende verhaal, verteld door Evangelist Dallinga: „In de eerste jaren van het Leger des Heils was ik als jong Luitenant gestationeerd te Gorinchem, onder bevel van den toenmaligen kapitein Vlas. Er werd vurig gebeden om de redding van zielen. Op een Zondag verklaarde Vlas zeker te zijn, op grond van een belofte Gods, dat dien Zondag drie zielen tot bekeering zouden komen.

Met gloed en vuur werd dien dag het Evangelie gepredikt, ook in de laatste samenkomst. De uitnoodiging werd gedaan, maar... niemand boog de knieën. De samenkomst moest worden gesloten, — de officieren keerden terug naar hun kwartier. Toen ontbrandde bij Vlas een hevige innerlijke strijd. Hij wierp zich op de knieën en bad. Had God hem niet Zijne belofte gegeven? Was Hij dan niet getrouw aan Zijne toezegging? Zag Hij zijn geloof niet aan?

Het werd een worsteling der ziel.

Kwartier na kwartier verliep. Toen het gelaat met een doek werd afgewischt, bleek het, dat het bloed door de poriën werd geperst.

Aan de huisdeur van het kwartier werd geklopt, nog eens geklopt, nog eens geklopt en toen de vermoeide strijder dien nacht zich ter ruste begaf, had de Heere hem de drie zielen gegeven".

Zoover het verhaal.

Nu stelt deze broeder, in verband hiermee de volgende vragen:

1. Is dit werkelijk een belofte Gods?

2. Indien niet, is Vlas dan niet door God in zijn verkeerde houding gestijfd?

3. Is dit werk van Satan?

4. Ik heb wel meer gelezen dat zeer vrome menschen wel eens geprofeteerd hebben over een persoon of over een toekomst. Staat dit met het boven verhaalde op één lijn?

Mijn antwoord op deze vragen is aldus:

1. Neen; ik geloof niet, dat wij hier te doen hebben met een belofte. Gods Woord geeft ons geen enkelen grond, waarop wij zouden kunnen gelooven, dat God ons dergelijke beloften zou geven.

Zelfs Paulus, de apostel, als hij van den Heere de openbaring krijgt, dat Hij veel volks in Korinthe had, krijgt geen cijfer te hooren.

Wij hebben aan zulk een belofte ook allerminst behoefte.

Wij hebben de roeping om het Woord te prediken, en de belofte, dat Gods Woord niet ledig wederkeert.

Dat moet ons genoeg zijn.

De groote benauwdheid, waarin Kapitein Vlas kwam te verkeeren, heeft hij zich (ik zeg dit met allen eerbied voor zijn ernst) dan ook zelf aangedaan. Na zijn taak, de prediking van het Evangelie te hebben volbracht, had hij de uitwerking rustig den Heere kunnen overgeven.

Nog klaarder komt dit hierin uit.

Hij meende, dat Hij de belofte had, dat er drie zielen zouden worden bekeerd. Maar nu wil hij ook nog hebben, dat die menschen zullen komen en knielen op de zondaarsbank. Is dat misschien noodig voor waarachtige bekeering?

Wat wist Vlas er van of die drie misschien al niet bekeerd waren, voordat zij tot hem kwamen?

Gaat dan die gebedsworsteling tenslotte niet om den Heere te dwingen in een weg, dien Vlas zichzelf had voorgesteld?

2. Of de Heere dan, door die drie menschen aan de deur te brengen, Vlas niet in zijn verkeerde houding stijfde?

Ik kan natuurlijk niet beoordeelen, of die drie menschen w e r k e l i j k bekeerd zijn.

Wij moeten hier zeer voorzichtig zijn.

Als dat zoo is, dan was het (afgezien van de openbaring, die Vlas meende gekregen te hebben) Gods voornemen, van eeuwigheid, om dat te doen. Nu kon God toch niet, omdat Vlas zichzelf in dwaling begeven had, die bekeering doen overgaan?

Als Vlas nu in zijn dwaling gestijfd wordt, dan ligt dat niet aan den Heere, Die Zijn Raad uitvoert, maar aan den mensch, die niet leeft bij de eenvoudigheid van het Woord.

Bovendien: wie kan het verband aanwijzen tusschen het komen van die drie menschen en de worsteling van Vlas?

3. Of dit een werk van Satan is, vraagt die broeder. Als daar menschen bekeerd zijn, dan is dat zeker geen werk van Satan.

In zooverre daar in de houding van Kapitein Vlas iets school, dat onschriftuurlijk was, was het ook zondig; en inzooverre in elke zonde, ook die ons bij onze heiligste verrichtingen aankleeft, de werking des satans trilt, kan men dat hier ook zeggen. Maar natuurlijk kan men niet zeggen, dat die worsteling om bekeering van zondaren Satanswerk is; dat was heerlijk werk, alléén (zooals min of meer al onze werken, ook de beste) bezoedeld met menschelijke dwaasheid, wijl het niet geschiedde in absolute gebondenheid aan het Woord.

4. Ik voor mij geloof niet in directe openbaringen, aan wien ook, omtrent personen of toestangen. Wel schijnen sommige menschen een soort eigenschap te bezitten, waardoor zij soms in de toekomst kunnen blikken. Ik kan dat niet verklaren, maar dat wij daarin met een openbaring door den Heiligen Geest te doen hebben, dat geloof ik niet, wijl ik daarvoor geen grond heb in het Woord.

* * *

Laten wij met deze bijzondere dingen toch voorzichtig zijn.

Het gevaar is zoo groot, dat men zulke dingen lezende, daaraan meer waarde gaat hechten, dan aan de rustige, geloovige, Schriftuurlijke, ambtelijke bediening van het Woord.

Ik heb respect voor den ijver en de toewijding van de menschen van het Leger des Heils. Maar wat heeft het Leger gedaan voor de herkerstening van ons volk en voor het instandhouden van 's Heeren Kerk in ons vaderland, vergeleken bij den arbeid en den zegen van de kerken, die in de vorige eeuw zijn gaan leven in gehoorzaamheid aan het Woord?

De fout van het Leger, dat het ambt en de sacramenten laat liggen, wordt niet goedgemaakt door persoonlijken ijver en geloof, die ook nog telkens de Schriftuurlijke lijn dreigen kwijt te raken.

* * *

Maar nu de moeilijkheid van dezen broeder. „Kijk", zegt hij, „als u en b.v. Bouwe Vlas in de opvatting omtrent belofte, geloof en gebed zoo veel verschilt, waar blijven wij dan? Is geloof dan geen verbeelding en is gebed geen verbeelding? Is het niet alles suggestie?

Bouwe Vlas meende zoo echt, dat hij een belofte had en dat zijn gebed zoo echt en geloovig was en u zult wel zeggen, dat dat niet deugde, hoe moeten wij daarmee?"

Lieve broeder, ik begrijp, dat deze dingen u even schokken, maar noodig is dat niet.

De genezing van uw twijfel ligt hierin, dat gij begint met voor uzelf, op grond van Gods belofte, kinderlijk, eenvoudig, Christus aan te nemen als uw Borg en Zaligmaker, door Wien gij met God verzoend zijt.

Dan zult gij u weten te staan op de rots van het Woord, waarvan Christus het centrum is.

Dan zult gij ook weten, dat niet alle geloof en alle gebed suggestie is; dat er ja, veel onechts gevonden wordt, maar dat het onechte zich van het echte laat scheiden door het Woord. Dan komt er vastheid en rust in uw leven.

Dus (en dat zeg ik tegen allen, die door allerlei dingen geschokt worden), begin, zonder vragen, Christus te aanvaarden als uw Heiland, op grond van Gods belofte; dan hebt ge daarin het Woord, in zijn kern gegrepen, dan zult gij heel dat Woord zien als Goddelijk vast en gij zult u sterk weten om bij het licht van dat Woord, waarheid en valschheid, werkelijkheid en suggestie van elkander te onderscheiden.

D. v. D.

HET BOEK VAN DE WEEK

Honderd brieven van Calvijn, vertaald en toegelicht. [1])

Het is verwonderlijk, dat zoo weinig werken van Calvijn in onze taal te lezen zijn. Ons land heeft een zeer gezegend tijdperk gekend, toen, volgens een liberaal geschiedschrijver, het Calvinisme voor ons volksleven dezelfde beteekenis had als de lucht voor onze longen.

Bovendien heeft de 19e eeuw ons een Calvinistische Reveil gebracht voor velerlei levensterrein. Wat zou er nu meer voor de hand liggen dan dit, dat zoo niet alle, dan toch de meeste geschriften van Calvijn voor ons volk vertaald waren?

Calvijn schreef ook niet moeilijk. En de onderwerpen waarover hij schreef boezemden ons Calvinistisch volk in zijn beste tijden groote belangstelling in.

Ook was dat volk meestal niet traag om boeken te koopen. Menig man-uit-het-volk uit de dagen van Kuyper had een heel bibliotheekje van deze soort lectuur.

Toch treft men zeer zelden een in 't Hollandsch vertaald werk van Calvijn aan. De Institutie dan uitgezonderd.

Verder vindt men commentaren van Calvijn in bibliotheken van predikanten.

Een heel enkele maal treft men Calvijns boekje: „Van de Ergernissen" aan. Zeer zeldzaam is de vertaling van Calvijns boek „tegen de Vrijgeesten". Verder nog enkele kleine geschriftjes en dan hebben we alles wat in 't Hollandsch vertaald is.

Wie meer wil lezen van Calvijn was tot voor korten tijd geheel aangewezen op het oorspronkelijke, dat niet voor het volk toegankelijk is vanwege de taal (Latijn en Fransch), maar ook vanwege den omvang. De G e n e e f s c h e uitgave van al Calvijns werken bevatte 7 folio deelen. De A m s t e r d a m s c h e van 1671, die beter en vollediger is, telde 9 deelen folio. Ook deze zijn zeer zelden te koop.

De nieuwere uitgave van B a u m, C u n i t z en R e u s s, waarvan het laatste deel in 1900 verscheen, is 58 deelen groot. Daarbij zijn honderden preeken (ongeveer 850, terwijl er nog 1250 in handschrift liggen, dié nooit gedrukt werden) en.... 1271 brieven uit Calvijns tijd, van, aan en over Calvijn.

In onzen tijd is een geheel nieuwe Duitsche uitgave van P. Barth en W. Niesel bezig te verschijnen, ook in de oorspronkelijke talen. Al deze schatten zijn ontoegankelijk gebleven voor degenen, die deze groote werken niet kunnen lezen.

Voor wie de Duitsche taal leest is er nog een prachtuitgave van Calvijns Brieven: R u d o l f S c h w a r z, J o h a n n e s C a l v i n s L e b e n s w e r k i n s e i n e n B r i e f e n, 2 deelen, Tübingen, 1909. (759 Brieven van Calvijn, met uitvoerig register en zeer vele aanteekeningen.) Maar ook dit werk is niet meer te verkrijgen bij den boekhandel en antiquarisch zeer gezocht.

Het is eigenlijk onbegrijpelijk, dat ons Calvinistisch volksdeel, dat den naam Calvijn zoo hoog houdt, van dezen levensarbeid onkundig is gebleven. Dat is een groot gemis. Wie Calvijns Brieven gaat lezen, doet telkens verrassende ontdekkingen. Men zegt dan: Is dàt Calvijn? Ik had hem mij geheel anders voorgesteld.

Hij is Schriftuurlijk fel tegen „Rome", maar daarom juist niet van het genre onzer anti-papisten. Tegen allerlei voorloopers van moderne religieusiteit is hij nog feller dan tegen Rome. Hij staat daar dus heel anders tegenover dan vele hedendaagsche „Calvinisten".

En deze strijder naar rechts en naar links, desnoods tegen zijn eigen geliefde broeders in den Heere, als zij 't gevaar niet zien — deze polemist „in den Heere" bij uitnemendheid — is ootmoedig en bescheiden en verdraagzaam „in den Heere" als niemand anders.

Calvijn was zeer begaafd, maar hij heeft zijn verstand en hart gevangen gegeven aan Gods Woord. Hij is gestorven aan de wijsheid dezer wereld omtrent God en Zijn werken en hij is op-

---

1) *W. de Zwart, Calvijn in het licht zijner brieven.* Honderd brieven van den reformator, vertaald en toegelicht door W. de Zwart. Kok, Kampen, 1938.

gestaan tot een nieuw leven in dit alles. En dat bemerkt ge in zijn brieven.

Calvijn was wat men tegenwoordig noemt een groote persoonlijkheid, maar niet naar den regel dezer wereld, doch naar het woord van onzen Heer: Wie onder u groot zal willen zijn in het koninkrijk der hemelen, die zij aller dienstknecht. Calvijn heeft zoo niets van de zelfverzekerde wijsheid der Scholastiek noch van de bijzondere heiligheid der Mystiek. Hij onderwijst geen „doode kennis". Om de „leer" verdraagt hij verdrukking en smaad. Hij is geheel één met de duizenden, die om de „leer" den brandstapel beklommen of volhielden óók toen zij in een zak werden verdronken om de „leer". Die menschen hadden onze moderne ellende niet, dat de waarheid Gods maar intellectueele gedevalueerde munt wordt geacht, waarbij men dan gaat waarschuwen, om er niet te veel soliditeit aan toe te kennen.

Evenmin geeft Calvijn „bevindelijke gesprekken". Zijn brieven gelijken in niets op de stichtelijke brieven, waarin over de worstelingen der Ziele wordt gehandeld en die met een Apostolischen zegengroet aan een vrome ziel beginnen en met Amen eindigen. Calvijn staat midden in het leven, niets is hem te „wereldsch" en niets is hem te „mystiek", dat het niet zou vallen onder het klare nuchtere Woord van zijn God en onder den koningsschepter van zijn Christus, die allen eigenwilligen godsdienst oordeelen zal.

Voor degenen, die in onze dagen zijn strijd mogen voortzetten en die daarbij mogen acht geven op de „wolke der getuigen", die hun zijn vóórgegaan in het belijden van den Naam des Heeren, is het in hooge mate stichtend, opbouwend in den Heere Jezus Christus, om met den levensarbeid van Calvijn kennis te maken door zijn brieven te lezen.

Daar hoort gij Calvijn zelf tegen vrienden en vijanden, tegen broeders en ketters, tegen hooggeplaatsten en geringen, tegen Roomschen en Lutherschen (ook tegen Luther zelf), tegen „Libertijnen" en Socinianen, tegen ambtsbroeders als Farel en tegen vrienden, die niet konden breken met „Rome". Gij hoort hem over alle mogelijke dingen van 't gewone leven spreken, ook over eigen geldgebrek, ziekten en kwalen, over huwelijksplannen en over het sterven van zijn geliefde vrouw, over 't verdriet om schandelijken zondeval van naaste familie en over den nood der kerk.

Over dat alles moet men Calvijn zelf lezen. Zóó moet men zijn brieven lezen. Over dat wat hem ter harte ging. Niet over hem zelve als ware zijn persoon voortdurend het onderwerp.

* * *

Het is een zeer belangrijk feit te achten, dat nu dezer dagen deze rijkdom voor ons volk is toegankelijk gemaakt door de Hollandsche vertaling van een honderdtal dezer brieven. De heer De Zwart heeft daarmee een kostelijk werk gedaan. Zijn keuze is uitnemend geweest. De vertaling is, voorzoover ik beoordeelen kan, uitstekend. En de aanteekeningen zijn populair, eenvoudig en zakelijk gehouden. 't Is geen boek over Calvijn geworden, maar van Calvijn. De toelichting is „toelichting" en „inleiding" tot het lezen geworden.

Iedere Jongelings- en Meisjesvereeniging moet dit boek aanschaffen. Het is populair studie-materiaal bij uitnemendheid om bij het vak Kerkgeschiedenis te gebruiken. Het uitvoerig naam- en zaakregister kan den weg wijzen voor bepaalde onderwerpen.

De schrijver belooft, wanneer er belangstelling genoeg is, een tweede honderdtal. Wij hopen, dat dit spoedig zal zijn. Het zou waarlijk een schande voor ons Calvinistisch volk zijn, als dit werk niet gretig werd ontvangen. De prijs is ook zeer laag gehouden voor een boek als dit. Wanneer men ziet hoe de romans van den dag wegvliegen, dan mag de prijs geen belemmering zijn. Voor iets zóó heel bijzonders moet onder ons ook bijzondere belangstelling zijn.

Ik zie slechts één groot gevaar, waardoor deze uitgave niet tot haar recht zou kunnen komen.

Onze tijd is een tijd van persoonsvereering.

En nu zou het kunnen zijn, dat iemand dit boek ging lezen om eens kennis te maken met een gave en groote en edele „Persoonlijkheid", zooals wij er tegenwoordig zoo gaarne plegen te bejubileeren.

Wie zóó dit boek ter hand zou nemen zij gewaarschuwd.

Calvijn — en de gave, glad afgewerkte Persoonlijkheid, die als ideaal velen voor oogen zweeft om óók zoo te worden — Calvijn en de... vergeef mij het woord: de fijne-venten-cultus... dat is de domme vereeniging van Calvijn met de strooming, die hij en zijn medestrijders op het allerfelste bestreden hebben.

Men leze den brief over de secte, die de Nederlanden had aangetast (no. 37 van dezen bundel), aan Margaretha de Valois, die er in geloopen was vanwege de „vroomheid" van Pocquet en Quintin, de predikers van den vrijen geest in de Nederlanden.

Hier schreef Calvijn het bekende woord: „Een hond blaft, als hij ziet, dat men zijn meester aanvalt, zou ik dan niet heel erg laf zijn, als ik, ziende, dat zóó Gods Waarheid aangerand wordt, stom bleef en mijn stem niet verhief?"

Deze menschen vereenzelvigden hun innerlijke Persoonskern met Christus. Gods Zoon was in hen, beweerden zij. En daarom leerden zij, dat hun eigenlijke Ik (Christus) toch geen pijn had, als zij ziek waren en pijn hadden. Dat Ik dat boven alle pijn van deze wereld verheven was, noemde Calvijn een afgod, dien zij in zich hebben bedacht. („Tegen de Libertijnen", p. 199.)

Van deze aanbidders van het gansch Christus geworden inwendige leven schreef Calvijn: „Ik zie een secte, de gevaarlijkste en afschuwelijkste, die er ooit op de wereld was.... De arme geloovigen hebben, toen zij zagen, dat de keizerlijke Nederlanden algeheel verpest waren, mij heftig bezworen om zonder dralen de hand aan het werk te slaan."

Hier stootte Calvijn op één der uitloopers van de stroomingen, waartegen de Apostel Johannes reeds waarschuwde als tegen Anti-Christen.

Toch had Martin Bucer te Straatsburg (lang niet de minste der leeraars) aan Pocquet een goed getuigschrift gegeven.

Calvijn zegt: Pocquet „had, zijn gif verbergende, dezen goeden dienaar Gods misleid, om zich daarna onder valsche vlag van zijn crediet te bedienen, ten einde toegang te hebben tot degenen, die eenige vreeze Gods hebben." (Zie F. L. Rutgers, Calvijns invloed op de Reformatie in de Nederlanden, 2de druk, pag. 69, 70.)

Wie al was het maar in zeer verre gemeenschap met dergelijke Persoonskernverheerlijking Calvijn wil gaan lezen om hem dan ook als zulk een „geheiligde Persoon" te bewonderen, zal teleurgesteld worden.

Aan dezen ziekelijken, vurigen, oploopend toornigen man, die razen en schelden kan in zijn polemieken en die zelfs zijn besten, geliefden broeder en ambtgenoot niet spaart als deze te meegaande is, is maar één ding „gaaf" en „groot", en dat is zijn geloof en liefde „in den Heere".

Of neen — óók over dat geloof valt nog de klacht van het ... dagelijks met de zwakheden van ons geloof te strijden hebben en niet met zulk een ijver aan Gods Wet vast te houden als wij schuldig zijn.

Tenslotte staat hier voor ons een man, arm en ellendig in zichzelve ook tot in zijn diepste binnenste... die alles buiten zichzelve van Christus verwacht en die dat ook voor zijn gansche bestaan en voor elk terrein des levens „in hope" in vervulling ziet gaan van dag tot dag, totdat de groote dag zal aanbreken, dat de hoop van Gods strijdende kerk volkomen zal vervuld worden — als zij haar Heer ziet komen op de wolken.

Zegene die Koning onder Wiens Bestuur ook deze Hollandsche uitgave van Calvijns werk is verschenen, dit werk aan vele gebroken en verslagen harten, die het benauwd kunnen hebben onder den last der gave en heilige en geleerde Persoonlijkheden, onder den doodenden adem der Scholastieke Schriftgeleerdheid en in de woestijnachtige droogte achter de leidslieden, die een afgod in 't hart hebben, die hun godsdienstige gevoelens met Christus vereenzelvigen en die hun god maar bij oogenblikjes ervaren.

A. JANSE.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

400 Jaar Straatsburgsche Universiteit. (1538—1938.)

Roemrijke Geschiedenis-Calvijn.

De Universiteit van Straatsburg viert dit jaar haar vierde eeuwfeest.

In 1538 heeft n.l. de Rijksdag te Spiers den beroemden humanist Johannes Sturm de opdracht gegeven om te Straatsburg, zijn geboorteslad, een gymnasium te stichten.

Met den eenvoudigen titel van „School" werd zij geopend en omvatte een gymnasium, met als bovenbouw colleges in de vrije kunsten en in de theologie.

Rector was Joh. Sturm, de voornaamste der drie Straatsburgsche scholarchen, aan wie, na het doordringen van de hervorming reeds in 1524, door de overheid de geheele zorg voor het schoolwezen in 1526 werd toevertrouwd.

Drie Latijnsche scholen vervingen de opgeheven kerkelijke scholen.

Enkele beroemde namen illustreeren de situatie het best.

Vooreerst die van Joh. Sturm zelf, vriend van Wimpfeling, met wien hij te Freiburg studeerde, humanist als hij, maar in tegenstelling tot den studievriend protestant geworden; een protestant intusschen, in wiens brein en hart humanisme en evangelie zeldzaam harmoniëeren, waardoor zijn leven en werk, ook in politiek opzicht, bij godsdienstige gesprekken (o.a. Augsburg 1530) en bij het totstandkomen van den Schmalkaldischen Bond der evangelische vorsten van groote beteekenis zijn geworden.

Naast hem Martinus Bucer, ex-dominicaan, aanhanger van Luther en de evangelische Duitsche humanisten, sedert 1523 te Straatsburg, waarheen zijn vader hem reeds was voorgegaan en waar hij de voornaamste leider der reformatie wordt.

Van te voren was hij reeds bevriend met Wolfgang Capito, professor te Bazel in den kring van Erasmus, van waar hij, via Mainz, zich eveneens in 1523 naar Straatsburg begaf, als proost der Thomaskerk en professor voor het Oude Testament.

Datzelfde jaar bracht er voor het Nieuwe Testament en de historie Caspar Hedis, wiens weg ook over Bazel en Mainz voerde, zoodat onder hun krachtige leiding en bevrucht door hun breede kennis zich een rijk geestelijk leven ontwikkelde, dat Straatsburg weldra tot het universitaire centrum van Z.-W. Duitschland maakte.

In 1538 kwam Calvijn, verjaagd na zijn eerste periode van 1536—1538 uit Genève, te Straatsburg, geestelijke vluchthaven, aan om er spoedig het hoofd te worden van de Fransche vluchtelingengemeente, die daar tengevolge van het drijven der Sorbonne tegen de opkomende evangelische beweging ontstaan was. Toen in 1525 de kring om bisschop Briçonnet de Meaux grootendeels uiteenviel, vluchtten mannen als Farel, Roussel, Lefèbre, d'Etaples eerst naar Straatsburg, later naar Bazel, totdat de zuster van den Franschen koning Marguerite d'Engoulême, althans beide laatstgenoemden weder bescherming kon bieden.

Buitengewoon belangrijk is de omgang van Calvijn te Straatsburg met Bucer geweest, zoowel in theologisch opzicht in engeren zin, o.m. wat de avondmaalsleer betreft, als op liturgisch terrein.

Calvijns vorm van eeredienst, zooals wij dien later in Genève zien, is naar Straatsburgsch voorbeeld. Ook de treffende schuldbelijdenis, veelal aan Beza toegeschreven (1561), waarmede alle Fransche protestantsche, en in ons land dus ook de Waalsche, godsdienstoefeningen beginnen, is in dezen vorm ook Straatsburgsch.

In 1539 gaf Calvijn alhier den tweeden druk zijner Institutio; hij gaf colleges en ook trad hij er in het huwelijk met Idelette de Bure, weduwe van den bekeerden anabaptist Stordeur; zij overleed, na tien jaren van grooten strijd met Calvijn trouw gedeeld te hebben, te Genève; in 1541 riep deze stad Calvijn uit Straatsburg terug.

Voor de plaats van Straatsburg in de vroege geschiedenis der hervorming is dus teekenend de persoon van Joh. Sturm, leerling van Erasmus te Leuven, sedert 1529 professor te Parijs, tenslotte protestant en in 1537 door Bucer naar Straatsburg getrokken.

Zij beiden hebben zeer veel gedaan voor de goede verhouding tusschen de verschillende reformatorische stroomingen onderling niet alleen, maar ook voor die tusschen de evangelischen en de verzoeningsgezinde katholieken, met name in 1537 toen koning Frans I contact zocht met den Schmalkaldischen bond en Melanchton daar van harte op inging. Van de zijde des konings was dit weliswaar politiek, maar ook meer dan politiek; het idealisme dezer hervormers werd echter volslagen teleurgesteld en hun moeite was tevergeefsch.

In 1538 werd de school in een hoogeschool veranderd, Joh. Sturm werd haar eerste rector, wat hij tot 1581 bleef om ten slotte ontslagen te worden in een periode van dogmatische tweedracht, toen de Kerk te Straatsburg Luthersch was geworden.

In 1567, in het begin dezer wijziging, ontving de hoogeschool van keizer Maximiliaan II het privilege, waardoor zij tot academie werd verheven; in 1621 werd zij universiteit, met de volledige organisatie in faculteiten, verleening van het ius promovendi enz.

Uit geheel Duitschland werd zij in deze Lutherse periode vooral door den adel bezocht. De bisschoppelijke universiteit van het nabijgelegen Molsheim komt 20 jaar na de bezetting van Straatsburg door Frankrijk naast haar, doch zij blijft al haar rechten en inkomsten behouden; haar beteekenis neemt echter af.

De derde groote periode harer geschiedenis begint met de Fransche revolutie. De medische en juridische faculteiten worden dan georganiseerd, maar het krachtigste leven ontplooide zich gaandeweg in het Seminaire protestant (1808), dat ook leerstoelen voor philosophie, talen en geschiedenis bezat, bovendien de bibliotheek en de oude inkomsten van den eersten tijd.

In de tweede helft der 19e eeuw doceerden daar mannen als Eduard Reuss, uitgever van Calvijns werken, C. Smidt, de historicus en Auguste Sabatier.

De Straatsburgsche Universiteit bezit overigens — en dit is de groote merkwaardigheid — behalve haar protestantsch theologische faculteiten, ook nog een Roomsch-Katholieke faculteit, en zij is daardoor de eenige Fransche Universiteit, die bevoegd is om Roomsch-Katholieke geestelijken te vormen.

Frankrijk heeft n.l. bij de herkrijging van den Elzas uit eerbied voor de gebruiken en de tradities van dit land deze uitzondering gehandhaafd.

Na den Fransch-Duitschen oorlog werd op 1 Mei 1872 de Keizer Wilhelm Universiteit (1877) geopend, steeds meer van alle middelen ten dienste van wetenschap en onderwijs voorzien; kort voor